

Kraków, 23 stycznia 2023 roku

Dr hab. Anna Czarna, prof. UJ
Instytut Psychologii Stosowanej
Uniwersytetu Jagiellońskiego

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Karoliny Dyduch-Hazar pt.
„Consequences of Revenge Related Pleasure: The Sweet and the Bitter”,**

napisanej pod kierunkiem dr hab. Agnieszki Golec de Zavala, prof.
Uniwersytetu SWPS.

Przedmiotem recenzowanej rozprawy są konsekwencje afektu wynikającego z zemsty. Program badawczy zrealizowany przez mgr Karolinę Dyduch-Hazar obejmuje pięć badań, które systematycznie poszerzają istniejącą wiedzę na temat skutków jakie przyjemność wynikająca z zemsty ma dla dalszego zachowania względem krzywdziciela. Jest to spójny program badawczy mający na celu weryfikację affective counterbalancing model (Chester & Martelli, 2019) oraz wcześniejszych prac Chestera i DeWalla (2017). Konkretniej, Autorka poszukuje odpowiedzi na pytania: 1) jaki jest związek pomiędzy pozytywnym afektem będącym skutkiem zemsty a następującymi po nim intencjami wobec krzywdziciela, oraz 2) czy dostarczenie nagrody zewnętrznej, nie związanej z zemstą, redukuje pragnienie zemsty u osoby skrzywdzonej.

Autorka rozprawy odniosła się do większości uwag zamieszczonych we wcześniejszej recenzji. Dzięki rozwinięciu argumentacji teoretycznej (dotyczącej modelu agresji jako wzmocnienia (Chestera i wsp., 2018), roli afektu oraz nagrody w motywowaniu i podtrzymywaniu zachowań agresywnych, mechanizmów tworzenia się uzależnień behawioralnych oraz związku między poszukiwaniem doznań a agresją) jaśniejsze stały się źródła przesłanek, na podstawie których sformułowano hipotezy. Autorka dodatkowo pogłębiła część teoretyczną pracy rozwijając neuropsychologiczną część argumentacji dotyczącej hedonistycznej motywacji do zachowań zemstowych.

Wydział Zarządzania

i Komunikacji Społecznej

Instytut

Psychologii Stosowanej

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

PL 30-348 Kraków

tel. +48(12) 664 5550

+48(12) 664 5553

fax +48(12) 664 5856

www.wzks.uj.edu.pl

Ujednolicona nomenklatura (w szczególności dotycząca zmiennych) pozwala lepiej śledzić wywód. Autorka odniosła się również do uwag związanych z estymacją wielkości prób na podstawie znanych wielkości efektów w swoich badaniach, przekonująco prezentując obecny stan wiedzy (i dostępne narzędzia) oraz wynikające z niego możliwości i ograniczenia. Wreszcie, decyzje dotyczące konstrukcji schematu eksperymentalnego, w którym osoby z grup kontrolnych doświadczały przychylnego zachowania ze strony drugiej osoby (pochwały lub akceptacji) zostały uzasadnione chęcią zastosowania przetestowanej wcześniej procedury badawczej. Dodatkowo, argumentacja powołująca się na teorię bazowej linii społecznej przekonuje do uznania racjonalności zastosowanej procedury (nawet jeśli z punktu widzenia osoby badanej w grupie kontrolnej procedura nie tworzy logicznej całości). Ograniczenia wynikające z niedoskonałości zastosowanego schematu eksperymentalnego mogą zostać usunięte w przyszłych badaniach.

Część analityczna pracy również została ulepszona dzięki pewnym uproszczeniom: usunięciu negatywnego afektu po agresji jako mediatora w modelach sekwencyjnej mediacji oraz uwzględnieniu analiz wykonanych wyłącznie na grupach eksperymentalnych. Część ta mogłaby zostać jeszcze odrobinę poprawiona, tak, żeby usunąć drobne niejasności: np. w tabeli 9 na stronie 59 „total indirect effect” w modelu chęci dalszego karania krzywdziciela jest istotny statystycznie, mimo, że na stronie 56 w opisie jest opisany jako nieistotny (to może być drobny błąd wynikający z nazewnictwa – w tekście jest najprawdopodobniej mowa o efekcie pośrednim przez dwa mediatory $X \rightarrow M1 \rightarrow M2 \rightarrow Y$, który faktycznie jest nieistotny i to on jest tu kluczowy w przeciwieństwie do „total indirect effect” w tabeli). Podobnie, w tabeli 22 na stronie 105, pośredni efekt $X \rightarrow M1 \rightarrow M2 \rightarrow Y$ w modelu, w którym chęć przebaczenia była zmienną zależną, powinien mieć prawdopodobnie znak plus, a nie minus (sądząc po wartościach granicznych przedziału ufności). Dzięki zamieszczeniu legend w notatkach pod tabelami, czytelnik łatwiej orientuje się w prezentowanych analizach. Jeżeli chodzi o modele seryjnej mediacji – nadal odnoszę wrażenie, że ważna byłaby interpretacja

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej

Instytut
Psychologii Stosowanej

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

PL 30-348 Kraków

tel. +48(12) 664 5550

+48(12) 664 5553

fax +48(12) 664 5856

www.wzks.uj.edu.pl

jedynie konkretnych wybranych efektów pośrednich (takich jak $X \rightarrow M1 \rightarrow M2 \rightarrow Y$), a nie całkowitego efektu pośredniego („total indirect effect”, który jest przecież determinowany przez komponenty –wszystkie składowe efekty pośrednie) i że można by to jaśniej napisać, co na pewno spotkałoby się z przychylnym odbiorem ze strony recenzentów planowanych publikacji

Dyskusja Ogólna została również ulepszona dzięki precyzyjniejszemu opisowi w jaki sposób uzyskane wyniki mogą wzbogacić wiedzę dotyczącą długotrwałych konfliktów będących cyklami aktów zemsty za przemoc wyrządzoną w przeszłości. Nawet jeśli, jak zaznacza Autorka, uzyskane wyniki nie mogą być bezpośrednio zastosowane do rozumienia relacji międzygrupowych, to dzięki poruszeniu tego tematu waga i znaczenie społeczne podejmowanych problemów badawczych staje się bardziej oczywista.

Jeżeli chodzi o pominięcie kwestii obiekcji moralnych w rozprawie, to nie chodziło mi o uwzględnienie dywagacji filozoficznych na ten temat, a raczej o kwestie tego, że zemsta jest dosyć powszechnie (przynajmniej na tzw. Zachodzie) uważana za niemoralną (McCullough et al., 2011; Murphy, 2003), co ma odzwierciedlenie w powszechnym potępianiu samosądów. Najprawdopodobniej również osoby badane w niniejszym projekcie dzielają ten głęboko zakorzeniony w kulturach zachodnich pogląd i fakt ten mógł wpływać na deklarowane motywacje (do wybaczenia czy karania). Wierność paradygmatowi badawczemu, który pomija te źródła wariacji, jest pewnym wyjaśnieniem (zwłaszcza, że nie sposób zrobić badania, które uwzględniałoby wszelkie źródła wariacji), natomiast nadmienienie tego tematu w dyskusji ogólnej i przyszłych kierunkach badań stanowi ulepszenie rozprawy.

Opinia końcowa

Ogólnie rzecz biorąc, rozprawa dokumentuje realizację rozbudowanego, spójnego i oryginalnego programu badawczego oraz umiejętności integrowania wyników. Rozprawa dotyczy istotnej społecznie tematyki i uzupełnia ważną niszę w dotychczasowej wiedzy na temat konsekwencji zemsty: odpowiada na pytanie do czego prowadzi mszczenie się, czy ma ono potencjał uzależniający i co stanowi jego mechanizm i siłę napędową.

**UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE**

**Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej**

**Instytut
Psychologii Stosowanej**

**ul. Prof. St. Łojasiewicza 4
PL 30-348 Kraków
tel. +48(12) 664 5550
+48(12) 664 5553
fax +48(12) 664 5856
www.wzks.uj.edu.pl**

Rozprawa magister Karoliny Dyduch-Hazar stanowi bez wątpienia wartościowy wkład do rozwoju wiedzy psychologicznej. Stwierdzam, że rozprawa doktorska pt. „Consequences of Revenge Related Pleasure: The Sweet and the Bitter” spełnia wszystkie warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 18 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz w Regulaminie przeprowadzania postępowań w sprawie nadania stopnia doktora w SWPS Uniwersytecie Humanistycznospołecznym i wnioskuję o dopuszczenie mgr Karoliny Dyduch-Hazar do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Literatura cytowana

Chester, D. S., & DeWall, C. N. (2017). Combating the sting of rejection with the pleasure of revenge: A new look at how emotion shapes aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 112(3), 413-430.

Chester, D. S., Lynam, D. R., Milich, R., & DeWall, C. N. (2018). Neural mechanisms of the rejection–aggression link. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 13(5), 501-512.

Chester, D. S., & Martelli, A. M. (2019). Why Revenge Sometimes Feels So Good. In E. L. Worthington Jr., & N. G. Wade (Ed.), *Handbook of Forgiveness* (pp. 43-51). Routledge.

McCullough, M. E., Kurzban, R., & Tabak, B. A. (2011). Evolved mechanisms for revenge and forgiveness. In P. R. Shaver & M. Mikulincer (Eds.), *Human aggression and violence: Causes, manifestations, and consequences* (pp. 221–239). American Psychological Association.

Murphy, J. G. (2003). *Getting even: Forgiveness and its limits*. New York: Oxford University Press.

Anna Czarnecka

Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej

Instytut
Psychologii Stosowanej

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

PL 30-348 Kraków

tel. +48(12) 664 5550

+48(12) 664 5553

fax +48(12) 664 5856

www.wzks.uj.edu.pl